

Riktlinje för motverkan av välfärdsbrott inom vård och omsorg

Bakgrund

Välfärdsbrottslighet utgör ett allvarligt hot mot legitimiteten och förtroendet för den offentliga sektorn och innebär en risk för att samhällets resurser inte används till dem som de är avsedda för. Nämnden har ett särskilt ansvar att värna om rättssäkerhet, likabehandling och effektiv användning av skattemedel. Inom vård och omsorgsförvaltningen som arbetar på uppdrag av nämnden, där insatser och stöd ges enligt socialtjänstlagen (SoL), lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och hälso- och sjukvårdslagen (HSL) ska beslut, resurser och tjänster hanteras rättssäkert och i enlighet med lagstiftningens intentioner.

Syfte

Syftet med riktlinjen och med arbetet i sig är att säkerställa att Vård- och omsorgsnämnden bedriver ett systematiskt arbete för att förebygga, upptäcka och hantera välfärdsbrott, misstänkta oegentligheter och felaktiga utbetalningar.

Omfattning

Riktlinjen omfattar förvaltningens verksamheter som bedrivs enligt:

- Socialtjänstlagen (SoL, 2001:453)
- Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS, 1993:387)
- Hälso- och sjukvårdslagen (HSL, 2017:30), särskilt den kommunala primärvården
- Lagen om bostadsanpassningsbidrag (BAB, 2018:22)
- Servicetjänster enligt lag (2009:47) om vissa kommunala befogenheter att ge personer över 70 års ålder hjälp med enklare saker för att förebygga olyckor.

Det gäller såväl myndighetsutövning som utförarverksamhet, där ansvaret för att arbeta med frågorna gällande välfärdsbrott är proportionerligt beroende på det ansvar man har i sin anställning. Det vill säga högre ansvar ju högre mandat man har. Den omfattar även samverkan med externa utförare och leverantörer av insatser, vård eller stöd inom ramen för Lagen om valfrihet (LOV) och Lagen om offentlig upphandling (LOU).

Termer och begrepp

Välfärdsbrott (enligt Sveriges kommuner och regioner (SKR) definition). - När en aktör, företag, förening eller privatperson otillbörligen utnyttjar kommuners och regioners välfärdssystem för egen vinning. Med välfärdsbrott avses till exempel:

- Ekonomiska brott för utnyttjande av offentliga resurser för personlig eller organisatorisk vinning (uppsåtligt eller oaktsamt)
- Bedrägeri, lögn eller manipulation genom vilseledning eller underlåtelse
- Felaktig rapportering av utförda insatser
- Manipulering av tidsregistrering eller journalsystem
- Felaktig fakturering eller ersättning
- Orimlig konsumtion av insatser

FUT - Felaktiga utbetalningar av ekonomiskt bistånd.

Socialförsäkringsbalken, 51 kapitel, §2 (2010:110) - För rätt till assistansersättning krävs att den försäkrade behöver personlig assistans i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för sådana grundläggande behov som avses i 9 a § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Otillåten påverkan (Brottsförebyggande rådets definition) - Begreppet otillåten påverkan omfattar trakasserier, hot, våld, skadegörelse och korruption med syftet att påverka en persons tjänsteutövning.

Oegentlighet – Beskriver handlingar eller förfaranden som är otillbörliga, olämpliga eller oärliga men som inte nödvändigtvis är direkt olagliga. Återfinns vanligen i sammanhang där det finns misstanke om felaktigt agerande, särskilt i offentliga sammanhang. Kan vara en form av misskötsel särskilt kopplat till avsteg från gällande regler, riktlinjer eller etiska normer.

Mälarkommuner mot organiserad brottslighet "6M" - Enköpings kommun samarbetar med andra kommuner (Södertälje, Nykvarn, Strängnäs, Eskilstuna, Västerås, Enköping) mot organiserad brottslighet.

Ansvar

Vård och omsorgsnämnden:

- Har det yttersta ansvaret att säkerställa att resurser används korrekt och att beslut enligt SoL, LSS och HSL följer gällande lagstiftning.
- Beslutar om internkontrollplan och följer upp resultatet.
- Fattar beslut om anmälan till rättsvårdande myndigheter vid misstanke om välfärdsbrott och konstaterande av oegentligheter.
- Fastställer riktlinjen och vid behov reviderar den.

Förvaltningschef:

- Säkerställer att det finns tillräckliga resurser för intern kontroll och uppföljning.
- Ansvarar för att ledningssystem och interna kontrollsystem finns och är ändamålsenliga.
- Säkerställer att riktlinjen är känd, implementerad och efterlevs i organisationen.
- Deltar i styrgrupp för samverkan inom "6M" -Välfärdsbrottslighet inom vård och omsorg.

Verksamhetschef:

- Leder arbetet med att analysera risker för välfärdsbrott inom SoL, LSS och HSL kopplat till otillåten påverkan, fusk med tidsredovisning eller felaktigt beviljade insatser.
- Beslutar om utredningar och vidtar åtgärder i samverkan med strateg vid misstankar om oegentligheter eller felaktiga utbetalningar (FUT).
- Samordnar eventuell polisanmälan, kontakt med IVO eller andra myndigheter vid händelser inom den egna verksamhetsgrenen.

Biståndschef (Verksamhetschef för myndighetsutövning):

- Har det operativa ansvaret att säkerställa rättssäker myndighetsutövning enligt SoL, LSS och personlig assistans, inklusive beslut från försäkringskassan (Socialförsäkringsbalken, 2010:110).
- Ansvar för att det finns tillförlitliga rutiner för handläggning, dokumentation, beslut och uppföljning.
- Säkerställer att handläggare har kunskap gällande lagstiftning, styrdokument och lokala rutiner för att motverka välfärdsbrott och misstanke om oegentligheter.
- Ska agera vid misstanke om manipulation eller fusk avseende till exempel identitet, behov eller boendeform.
- Leder arbetet med att identifiera risker för välfärdsbrott inom biståndsprocessen, såsom:
 - otillåten påverkan från närstående eller utövare.
 - bristfälliga utredningar.
 - felaktigt beviljade insatser.
 - felaktiga utbetalningar.

Biståndshandläggare:

- Ansvarar för att handläggning enligt SoL och LSS sker rättssäkert, objektivt och med god dokumentation.
- Ska vara uppmärksam på tecken på välfärdsbrott, se exempel under "Termer och begrepp".
- Har skyldighet att rapportera misstänkta oegentligheter till närmaste chef utan dröjsmål.
- Ska ha kunskap om visselblåsarfunktionen och hur den kan användas.

Strategier:

- Arbetar på uppdrag av vård och omsorgsnämnden med välfärdsbrottsfrågor.
- Utveckla och samordna ett långsiktigt och systematiskt arbete för att motverka välfärdsbrott inom SoL, LSS och HSL.
- Identifiera och analysera risker samt föreslå förebyggande åtgärder gällande välfärdsbrott i dialog med nämnd och förvaltningsledning.
- Etablera och förvalta indikatorer och uppföljningsmodeller för att tidigt upptäcka avvikelser, mönster och trender.
- Genomföra och koordinera interna kontroller och stickprov enligt beslutad plan i samverkan med berörda verksamhetsområden.
- Initiera utredningar kopplat till otillåten påverkan.
- Samverka med externa aktörer och relevanta myndigheter för att utbyta kunskap och stärka det gemensamma förebyggande arbetet.
- Säkerställa att arbetet med att motverka välfärdsbrott integreras i förvaltningens kvalitets- och ledningssystem samt i det strategiska planeringsarbetet.
- Lämna återkommande rapportering och analys till förvaltningsledning och nämnd som underlag för beslut, resursprioritering och åtgärder.

Enhetschefer ansvarar för rutiner i vardagen, uppföljning av tid- och insatsregistrering samt personalens kännedom om riktlinjen.

Övriga stödfunktioner och medarbetare är skyldiga att rapportera avvikelser, risker eller misstanke om oegentligheter.

Genomförande

För att säkerställa att den övergripande riktlinjen omsätts i praktiken ska varje berörd verksamhet upprätta lokala rutiner för genomförande och hantering av frågor som rör välfärdsbrott. Dessa rutiner ska vara anpassade utifrån verksamhetens specifika förutsättningar, samt tydliggöra roller och ansvar. De lokala rutinerna fastställs av verksamhetsansvarig chef och hålls aktuella genom regelbunden översyn minst en gång per år.

Förebyggande arbete

Vård och omsorgsförvaltningen ska arbeta systematiskt med att förebygga välfärdsbrott genom ett strukturerat och riskbaserat angreppssätt. Vård och omsorgsförvaltningen ska ha ett robust skydd mot oegentligheter i hela vård- och omsorgskedjan – från biståndsbeslut och inskrivning i hemsjukvården, till insatsgenomförande, dokumentation och uppföljning.

Viktiga principer för förebyggande insatser:

- Riskanalyser på verksamhetsnivå.
- Identifiering av risksituationer inom otillåten påverkan.
- Kartläggning av kända och möjliga risker på systematisk nivå.

- Kompetenshöjande insatser för olika yrkeskategorier.
- Stöd till chefer i utformning av rutiner som minimerar sårbarhet.
- Samverkan med externa aktörer som polis, andra kommuner och relevanta myndigheter i syfte att identifiera mönster, utbyta kunskap och samordna insatser på lokal, regional och nationell nivå.

Det strategiska förebyggande arbetet ska vara integrerat i förvaltningens kvalitetsledningssystem och ska återkommande revideras utifrån identifierade händelser och omvärldsförändringar.

Upptäckt och hantering

Förvaltningen ska ha beredskap för att upptäcka och hantera misstankar om välfärdsbrott.

Hanteringens ska ske rättssäkert, enhetligt och i samverkan med berörda parter. Arbetet ska bygga på tidig upptäckt, hög följsamhet till rutiner, tydliga rapporteringsvägar och ett ansvarsfullt agerande som skyddar individens intressen och välfärdens resurser.

Viktiga principer vid upptäckt och hantering:

- Misstankar ska dokumenteras skyddat och eventuell bevisbörda säkras.
- Ärenden ska hanteras skyndsamt.
- Rapportering ska följa delegationsordning och ske enligt gällande rutiner.
- I ärenden som kan vara av allmänt intresse ska kommunikationsplan upprättas.
- Vid behov sker samverkan med relevanta myndigheter.
- Ansvariga chefer har ett särskilt ansvar att initiera vidare åtgärder.
- Händelser ska följas upp systematiskt och användas som lärande för att stärka det förebyggande arbetet.

Uppföljning och kontroll

Uppföljning och kontroll är centrala delar i förvaltningens arbete för att motverka och upptäcka välfärdsbrott. Strategerna ska initiera, utveckla och koordinera insatserna på uppdrag av vård- och omsorgsnämnd och förvaltningschef.

Viktiga principer för uppföljning och kontroll innefattar:

- Långsiktig plan för interna kontroller och uppföljning kopplat till risker inom nämndens ansvarsområden.
- Genomförande av fokusområden eller tematiska granskningar.
- Hantering av inkommande tips och iakttagelser.
- Analys av avvikelser, mönster och felaktigheter.
- Återföring av resultat till nämnd, förvaltningsledning och berört verksamhetsområde.
- Uppföljning av identifierade brister.

Uppföljningen är en del av det systematiska kvalitetsarbetet och ska bidra till lärande, förbättring samt att välfärdsbrott och oegentligheter upptäcks och åtgärdas i tid.

Dokumenthistorik

Datum	Utgåva	Orsak till revidering	Upprättad av
2025-05-22	1.0	Upprättat arbetsdokument	Strateger och Utvecklare

Referenslista

- Socialtjänstlagen (2001:453), SoL
- Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (1993:387), LSS
- Hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL
- Kommunallagen (2017:725) – särskilt om ansvar för styrning och kontroll.
- SKR:s vägledning om välfärdsbrottslighet "Att förebygga och upptäcka välfärdsbrott" – Sveriges Kommuner och Regioner (2022).
- Statskontorets rapport: Välfärdsbrott – myndigheternas arbete mot brott i välfärdssystemen (Statskontoret 2021:19).
- Riksrevisionens rapport: Arbetet mot välfärdsbrott (RiR 2022:14).
- [Välfärdsbrottslighet | SKR](#)
- Visselblåsarfunktion
- Brottsförebyggande rådet